

**Türkiye’de Demografik Dönüşüm:
*Yaşlanan bir Toplumun Karşı Karşıya Olduğu
Sorunlar Üzerine Birlikte Düşünmek***

KONFERANS SONUÇ RAPORU

Yazan: Anıl Üstünel ve Volkan Yılmaz

**28 Şubat 2009 Cumartesi,
Boğaziçi Üniversitesi Rektörlük Konferans Salonu**

Açılış Konuşmaları

Bettina Luise Rürup (Friedrich Ebert Stiftung Derneği)

Konferansın ilk açılış konuşmasını yapan Bettina Luise Rürup, öncelikle Friedrich Ebert Stiftung Derneği'nin tarihçesine, çalışmalarına ve Türkiye'deki aktivitelerine değinmiştir. Konuşmanın ilerleyen kısmında Rürup, yaşlanmanın Avrupa'da öncelikli olmak üzere küresel bir sorun teşkil ettiğini belirtti. Yaşlanmanın; ekonomik büyümenin yavaşlaması, istihdamın azalması, bakım masrafların ve emeklilik harcamalarının artması, kuşaklararası çatışmanın görünür hale gelmesi ve yaşlı yoksulluğunun ortaya çıkması gibi sorunları beraberinde getirdiği görülse dahi, Rürup bu sorunların öncelikle devletin değişen topluma ayak uydurmada çektiği güçlükten kaynaklandığını vurguladı. Bu bağlamda, konuşmacı devletin sosyal güvenlik sistemini yapısal ve kurumsal olarak nesillerarası eşitliği tesis edecek ve çalışamayacak durumdaki yaşlıların onurlu bir yaşam sürmelerini sağlayacak biçimde yeniden düşünmesinin günümüzde önem kazandığına dikkat çekti. Son olarak Bettina Luise Rürup, yaşlılığa yönelik kamu politikalarının geliştirilmesi için yaşlılığın evrensel ve üzerinde mutabakat sağlanan bir tanımının oluşturulması gerekliliğini dile getirdi.

Prof. Dr. Ayşe Buğra (Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu)

İkinci açılış konuşmasında Prof. Dr. Ayşe Buğra, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu'nda uzun süredir sosyal güvenlik üzerine araştırmalar yürüttüklerini ve bu bağlamda yaşlılığın önemli bir tema olduğunu belirtti. Buğra, yaşlılık konusuna sosyal dışlanma perspektifinden bakılmasının faydalı olacağını vurguladı. Türkiye'de sosyal politikaların toplumsal değişimleri geriden takip etmesinin olumsuz etkilerine dikkat çeken konuşmacı, bu konferansın demografik yaşlanmanın getireceği sorunlar büyümeden düzenlenmiş olmasından duyduğu memnuniyeti dile getirdi.

Türkiye’de Demografik Dönüşüm

Prof. Dr. Ferhunde Özbay (Boğaziçi Üniversitesi Sosyoloji bölümü)

Konferansın çerçeve sunuşunu yapan Prof. Dr. Ferhunde Özbay konuşmasına Türkiye’de yaşlı nüfusun sayısal olarak arttığını, fakat yaşlı nüfusun toplam ülke nüfusu içerisindeki oranının artmadığını belirterek başladı. Türkiye’nin yaşlanan bir genç nüfusa sahip olduğunu dile getiren Özbay, kadınların yaşlı nüfus içerisindeki payının erkeklere oranla büyüklüğüne dikkat çekti. Birleşmiş Milletler’in toplam nüfusunun yüzde 15’i yaşlı olan ülkeleri “yaşlı nüfus” olarak adlandırdığı gözönünde bulundurulursa, Özbay nüfus projeksiyonlarına göre Türkiye’nin ancak 2045 yılında “yaşlı nüfus” kategorisine gireceğini söyledi.

Nüfus verilerinin güvenilirliği konusunu tartışmaya açan konuşmacı, neoliberal dönemde hızlanan uluslararası göçün nüfusbilimcileri veriler ve bu veriler üzerinden geliştirilen projeksiyonlara dair yeniden düşünmeye ittiğinin altını çizdi. Uluslararası göçün ülke nüfuslarına yapacakları etkiyi tahmin etmenin güç olduğuna değinen Özbay, hem göç alan hem de göç veren bir ülke olarak Türkiye üzerine demografik tahminler yapmanın zorlaştığını dile getirdi. Konuşmacı, Türkiye’de yeni kullanılmaya başlanan Adrese Dayalı Kayıt Sisteminden elde edilen nüfus istatistiklerinin kayıt-dışı nüfusu ve çift yönlü göçü gözardı etmesi dolayısıyla güvenilirliğinin henüz belirlenemediğini belirtti.

Konuşmasının devamında Türkiye’nin nüfus politikalarını tarihsel bir yaklaşımla katılımcılara sunan Özbay, 1980li yıllara dek yaşlı nüfusun üst sosyo-ekonomik sınıfta yoğunlaştığını söyledi. Prof. Dr. Ferhunde Özbay, 1965 yılında çıkan nüfus planlaması yasasının başarı kazanması ve sağlık hizmetlerinin ülke çapında yaygınlaşması ile doğum ve ölümlerdeki düşüşün hızlandığına işaret etti. Konuşmacı bu değişimin yaşlılığın tüm sosyo-ekonomik sınıflar arasında homojen olarak dağılmasını beraberinde getirdiğini vurguladı.

Konuşmasının son bölümünde yaşlıların sorunu ile yaşlılık sorunu arasındaki farka dikkat çeken Özbay, sosyal hizmet disiplinin ilki ile ilgilenirken demografinin ikincisine odaklandığını söyledi. Demografinin bir sosyal politika aracı olduğunun altını çizen konuşmacı, bu disiplinin olası riskleri öngörmeyi amaçladığını dile getirdi. Bu bağlamda, Türkiye’de yaşlıların yaşam kalitesini arttırmaya yönelik politikalar geliştirilmesinin önemine işaret etti. Özbay bu politikalar geliştirilirken, yaşlıcılığın (*ageism*) cinsiyetçilik ve ırkçılık gibi ayrımcılık türleri arasında kabul edilmesi gerektiğini söyledi. Kadınların yaşlı nüfus

içerisindeki yüksek oranına daha önce konuşmasında değinen Prof. Dr. Ferhunde Özbay, yaşlı kadınların hem cinsiyetçiliğe hem de yaşlıcılığa maruz kaldıklarına dikkat çekti.

Türkiye’de Yaşlı Nüfusa Yönelik Sosyal Refah Mekanizmaları

Şadiye Dönümcü

Şadiye Dönümcü konuşmasına yaşlılığın insan yaşamının diğer dönemlerine göre gerek biyolojik gerekse psikolojik kayıplar içerdiğine vurgu yaparak başladı. Yaşlılık her ne kadar evrensel bir deneyim olarak görülse de; konuşmacı yaşlılığın çevresel, kültürel ve tarihsel olarak farklı anlamlar kazanabileceğini belirtti. Örneğin, Türkiye’de yaşlılığın kültürel olarak olumsuzlanmasının yaşlıcılığı pekiştirdiğinin altını çizdi. Dönümcü bu farklı kültürel anlamların ötesinde; yaşlılığın ekonomik ve fiziksel gücün, sosyal statünün ve psikolojik iyilik halinin kaybı ile birlikte “güvende hissetme ihtiyacını” beraberinde getirdiğine işaret etti.

Bu bağlamda yaşlılığın çok yönlü sosyal politika gereksinimi doğurduğunun altını çizen konuşmacı, 1982 yılında ilk kez toplanan Dünya Yaşlanma Asamblesinin yaşlılığı küresel bir sorun olarak gündeme taşınmasına önem verdiğini belirtti. Dönümcü Türkiye’de 2002 yılında hazırlanan Ulusal Yaşlanma Eylem Planı ile başlayan sürecin, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından hazırlanacak yaşlılık politikaları stratejik planı ile sürdüğüne işaret etti. Konuşmacı ayrıca yakın dönemde çıkarılan yaşlı hizmet merkezlerinde sunulacak gündüzlü bakım ve evde bakım yönetmeliği ile özel huzur evleri yönetmeliğinin önemli yasal adımlar olduğunu dile getirdi. Her ne kadar hukuki düzeyde bu adımlar atılsa da, Dönümcü ülkede yaşlı nüfusa yönelik sosyal refah mekanizmalarının yetersizliğini veriler ile destekleyerek gösterdi. Konuşmacı bu mekanizmaların yaşlıların örgütlenmeleri halinde daha hızlı ve katılımcı bir süreçle oluşturulabileceğine olan inancını dile getirdi.

Şadiye Dönümcü Türkiye’de yaşlılara yönelik sosyal refah mekanizmalarının geliştirilmesi amacıyla aşağıdaki önerileri sunmuştur:

- 1) yaşlı özürülere yönelik özel politikaların geliştirilmesi,
- 2) geriatri bölümlerinin artırılması,
- 3) sağlık tarama programlarının oluşturulması,
- 4) yaşlılıkta ortaya çıkabilecek hastalıkların önceden önlenmesine yönelik çalışmaların yapılması,

- 5) yeşil kart sorunlarının çözümlenmesi,
- 6) evde yaşlı bakım hizmeti verecek kişilerin eğitimden geçirilmesi,
- 7) bakım sigortasının geliştirilmesi,
- 8) Yaşlıların sosyal yaşama katılmasının özendirilmesi, özgüvenlerinin arttırılmasına yönelik programlar oluşturulması ve üretkenliklerini arttıracak ortamların yaratılması,
- 9) emekliliğe hazırlık programlarının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması,
- 10) kent planlamalarında yaşlıların özne olarak tanınması,
- 11) kurum bakımı hizmetlerinin iyileştirilmesi.

I. Oturum-Türkiye’de Emeklilik Sisteminin Dönüşümü

Giriş ve Türkiye’de Emeklilik Sisteminin Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi

Burcu Yakut Çakar

Burcu Yakut Çakar konuşmasına Türkiye’deki emeklilik sistemi tartışmalarında karşılaştırmalı bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiğine vurgu yaparak başladı. Bu bağlamda Yakut Çakar, tarihsel olarak emeklilik sisteminin önce Anglo-Sakson dünyasında gündeme geldiğini, ilerleyen süreçte ise Kıta Avrupası ve gelişmekte olan ülkelere tartışmaya açıldığını belirtti.

Konuşmacı Kıta Avrupası ile gelişmekte olan ülkelerin her ne kadar eşzamanlı süreçlerle emeklilik sistemi tartışmaları ile karşı karşıya kalsalar dahi, iki grup ülkede reformun gündeme gelişlerindeki farklılığa işaret etti. Avrupa Birliği üye ülkelerinde emeklilik sistemi reformu Maastricht kriterleri çerçevesinde tartışmaya açılırken, gelişmekte olan ülkelere bu geçiş Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu güdümünde radikal bir süreçle gerçekleştirmeye başladı. Özellikle Dünya Bankası’nın Şili’de gerçekleştirdiği emeklilik sistemi reformunu tüm gelişmekte olan ülkelere transfer etme çabasına dikkat çeken Yakut Çakar, Şili modelinde görülen sürecin parametrik değişiklikler, idari dönüşüm ve özelleştirme olmak üzere üç ayaklı olarak işlediğinin altını çizdi.

Konuşmasının son kısmında Türkiye’yi bu çerçevede içerisinde korporatist Güney Avrupa refah rejimleri içerisine yerleştiren Yakut Çakar, bu rejimlerin ortak yanının toplam sosyal harcamalar içerisinde en büyük payın emeklilik harcamalarına ayrılması olduğuna işaret etti.

Bu bağlamda konuşmacı, Türkiye'nin de dahil olduğu Güney Avrupa sosyal refah rejimlerinin kapsadığı nüfus için geniş kapsamlı programlar önerirken, dışarıda kalanlar için ise güvence ağının bulunmadığına dikkat çekti. Özel olarak Türkiye'nin emeklilik sisteminin dört temel sorununun altını çizerek konuşmasını tamamladı. Bu sorunlar sırasıyla: aktüeryal denge problemi, sosyal güvenlik kapsamı dahilindeki nüfus içi eşitsizlikler, emeklilik sisteminin etkinlik sorunu ve bu sistemin yeni toplumsal dönüşümlere uyum sağlayamaması.

Türkiye'de Emeklilik Sistemindeki Reform

Ali Tezel

Ali Tezel Türkiye'de emeklilik sistemindeki reformun sorunlarına dikkat çektiği konuşmasında, reformun norm ve standart sağlama ve bütçe açığını azaltma hedeflerinin her ikisinin de sağlanamadığına vurgu yaptı. Sağlık ve emeklilik sistemlerinin bu reformun yasalaşmasıyla birlikte birbirlerinden ayrıldıklarını belirten Tezel, reform sonrası sağlık ve emeklilik harcamalarındaki artışa işaret etti. Bu bağlamda, sağlık sektörünün müteşebbislere açıldığını söyleyen konuşmacı, özel hastanelerin artışını kanıt olarak gösterdi.

Tezel emeklilik sistemindeki reform dahilinde kurumsal ve hukuki olmak üzere iki alanda dönüşüm yaşandığını dile getirdi. Henüz kurumsal bütünleşmenin tamamlanamadığını söyleyen konuşmacı, farklı hak ve borçlar üreten kanunlar uyumlaştırılmasının gereğine işaret etti. Bu bağlamda Tezel, Anayasa Mahkemesi'nin Emekli Sandığı üyelerini yeni emeklilik sisteminin dışında bırakmasını kurumsal bütünleşme açısından sorunlu bulduğunu dile getirdi. Bir diğer sorun olarak da Bağ-Kur ve Emekli Sandığı üyelerinin isteğe bağlı sigorta uygulamasından faydalanabilirken, SSK'ya bağlı olarak çalışanların reform sonrası bu haktan mahrum kalacaklarını belirtti. Son olarak konuşmacı, kurumsal ve hukuki bütünlük ve veritabanı ortaklaşması gerçekleştirilemediği için, emeklilik sisteminin uygulamada bir çok sorun barındırdığını söyledi. Ali Tezel bu sorunların giderilmesine yönelik gerekli yönetmeliklerin oluşturulması ve ortak veritabanının geliştirilmesi konularına dikkat çekti. Emeklilik reformu sonrası hukuki değişikliklerden toplumun yeterince haberdar olmadığını altını çizen konuşmacı, Sosyal Güvenlik Kurumu'nun taşra teşkilatlarında çalışan personelinin hizmet içi eğitimden geçirilmesinin önemini vurguladı.

Türkiye’de Emeklilik Sistemindeki Reforma Eleştirel Bir Bakış

Aziz Çelik

Konuşmasına sosyal güvenlik sistemine aktarılan kamu kaynaklarının makroekonomik sorunların temeli olduğu fikrini eleştirerek başlayan Aziz Çelik, emeklilik sistemine bugüne değin düzenli devlet katkısı olmadığına altını çizdi. Devlet katkısı olmamasına rağmen emeklilik sisteminin siyasi iktidar tarafından yönetilmesini sorunlu bulan Çelik, bugüne kadar işveren ve çalışanlardan toplanan kaynakların siyasiler tarafından devlet borçlanmasıyla kolay yolu olarak görüldüğüne işaret etti. Konuşmacı emeklilik sistemi reformunun 2006 yılında Uluslararası Para Fonu’na verilen niyet mektubu ile ilişkisine değindi. Bu niyet mektubunda emeklilik sistemine bütçeden aktarılan kaynağın ulusal gelire oranının yüzde 4,5’tan yüzde 1’e indirileceği taahhütü verildiğine işaret eden Çelik, reform sürecinde de Hazine Müsteşarlığı bürokratlarının hâkim olduklarını söyledi. Konuşmacı bu aktörlerin süreç içerisindeki ağırlığı sonucu, emeklilik reformunun toplumsal ihtiyaçları ekonomik ihtiyaçlara tabi kılan bir yaklaşımla yapıldığını belirtti.

Konuşmasının ilerleyen bölümünde emeklilik reformunun eleştiriye tabi tutulabilecek iki temel özelliği olduğunu belirten Çelik, bu özellikleri şöyle tanımladı: Yeni emeklilik sistemi toplumsal ihtiyaçları piyasa üzerinden karşılama yoluna giderek, piyasa dışı sosyal refah alanını kısıtlamıştır. Örneğin, özel sigortacılık tamamlayıcı sigorta hizmeti olarak kabul edilmiştir. İkinci olarak, emeklilik sistemi tamamen istihdam odaklı olarak kurgulanarak, primsiz ödemeler yasası gündem dışı bırakılmıştır.

Konuşmasının devamında Çelik emeklilik reformunun getirdiği olumsuz sonuçlar üzerinde durdu. Bunlardan ilki, emekli aylıklarının hesaplanmasında kullanılan güncelleme katsayısında yapılan değişiklikle, aylıklara geçmişte ulusal gelirdeki iyileşmeler tam olarak yansıtılırken yeni yasa ile emekliler ulusal gelirdeki artıştan sadece yüzde 30 oranında faydalanacaklardır. Ayrıca emekli aylık bağlama oranları ortalama yüzde 65-70’den yüzde 50’ye düşürülmüştür. Emekli aylıklarında yapılan bu olumsuz değişikliğe ek olarak, yeni emeklilik sistemi esnek ve güvencesiz çalışanların emekli olmalarını güçleştirecek ve düzensiz istihdam eğilimini arttıracaktır. İşten çıkarılan yetişkinlerin yeniden iş bulma olanaklarının kısıtlılığı gözönünde bulundurulduğunda, erken emekliliğin kaldırılması emekli olabilen yetişkinlerin sayısında azalmaya ve/veya güvencesiz çalışma oranında artışa neden olacaktır. Bu soruna paralel olarak, konuşmacı yakın gelecekte yaşlılar arasında gelir eşitsizliğinin boyutlarında artış olabileceğine vurgu yapmıştır. AB ülkelerinde sosyal

güvenliğe kamu katkısının giderek arttığını belirten Aziz Çelik, Türkiye’de emeklilik sistemine kamu katkısının bu reformla birlikte sınırlı kalacağını ve emeklilik harcamalarının vatandaşın üzerinde daha fazla yük oluşturacağına dikkat çekti. Çelik, yeni emeklilik sistemi düşük emekli aylığı, geç ve güç emeklilik, yüksek prim ödemeleri ve kısıtlı devlet katkısı üzerine kurulu olduğunun altını çizerek konuşmasını tamamladı.

Tartışma

Türkiye’de Emeklilik Sisteminin Dönüşümü oturumunda sunumların ardından gerçekleşen tartışmada aşağıdaki noktalara dikkat çekilmiştir:

- Yaşlıların ve emeklilerin haklarının savunulması için örgütlenmenin önemine değinilmiştir.
- Anayasa Mahkemesi’nin Emekli Sandığı’nı emeklilik sistemi reformunun dışında bırakması kararı eleştirilmiştir.
- Emeklilik reformu ile emeklilik sistemine ilk kez devlet katkısı getirildiğine işaret edilmiş, fakat uygulamaya bakılması gerektiği belirtilmiştir.
- Emeklilik hakkı kazanmak için hükümetin dokuz bin gün prim ödeme kriterini önermesine karşın, sosyal tarafların başarısıyla bu kriterin yedi bin iki yüz güne indirildiği vurgulanmıştır.
- Emeklilik reformu ile ilgili uygulayıcıların yetiştirilmediği ve kanunla ilgili vatandaşların bilgilendirilmediği belirtilmiştir.
- Emeklilik sisteminde kurumsal bütünleşmenin henüz kurumlardan aylık alanlar arasındaki uçurumu gidermediği söylenmiştir.
- Reform sürecine katkı veren sosyal tarafların, süreç içerisinde “ideolojik davranmakla” suçlandıkları dile getirilmiştir.
- İşçi Emeklileri Derneği’nin Türkiye’de emekli profili konulu nicel araştırmasının sonuçlarına göre emeklilerin mutsuz oldukları, sosyal yaşama kaliteli bir biçimde katılmadıkları ve kendilerini yoksul olarak gördükleri ortaya konmuştur.

- Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı ve Dünya Bankası gibi ulusötesi aktörlerin emeklilik reformu sürecinde emeklilerin aleyhine düzenlemelere destek verdikleri ve Avrupa Birliği'nin edilgen bir tavır takındığı üzerinde durulmuştur.
- 2005 yılında hükümetin Revize Edilmiş Avrupa Sosyal Şartı'nı imzaladığı, fakat yaşlılarla ilgili 23. maddeye çekince koyduğu eleştirilmiştir.
- Emeklilik reformu sürecinde sosyal tarafların tam bir ortak ses oluşturamamasının olumsuz sonuçları beraberinde getirdiğine değinilmiştir.
- İstihdam pakedi içerisinde işveren primlerinin %5 düşürülmesi gündeme getirilmesi eleştirilmiştir.
- Emeklilik reformunun temel yaklaşımının sosyal devlet anlayışından uzaklaştığı ve bireyi sorumlu tutan bir tutum sergilediği söylenmiştir.

II. Oturum-Türkiye'de Yaşlı Bakımı ve Yaşlı Yoksulluğu

Abdullah Karatay

Abdullah Karatay konuşmasına sosyal güvenlik ile primsiz ödemeler ve sosyal hizmet alanları arasındaki ayrıma değinerek başladı. Karatay sosyal güvenliğin çalışan nüfusu ve bu nüfusun çalışma ilişkilerini kapsadığını, primsiz ödemeler ve sosyal hizmetin ise çalışmayan ya da çalışamayan nüfusu hedeflediğini belirtti. Bugüne kadar sosyal politika uygulamalarının yalnızca sosyal güvenlik üzerine kurulu olmasını eleştiren konuşmacı, çalışma dışı nüfusu da içerecek politikalara ihtiyaç duyulduğuna işaret etti. Karatay liberal yaklaşımın herkese iş bulunacağı ve iş üzerinden refah sağlanacağı iddiasının gerçekleşmediğini sözlerine ekledi. İstihdam üzerinden bir toplum inşasının mümkün olamayacağını dile getiren konuşmacı, kamunun ulaşım, eğitim, sağlık ve konut gibi alanlarda politika üretmesinin daha olumlu olacağını belirtti.

Bu çerçeveyi demografik değişimle birlikte okuyan Abdullah Karatay, Türkiye'de yaşayan nüfusun yüzde 5,4'ünü oluşturan bakıma muhtaç yaşlıların –kamu ve özel sektörün hizmetlerinin kısıtlı olduğu gözönünde bulundurulduğunda- aile kurumuna terk edildiğini vurguladı. Siyasi iktidarların demografik yaşlanmaya tehdit olarak bakmalarını eleştiren konuşmacı, nüfus durgunluğunun kamu hizmetlerinde kalite artışını beraberinde getirme olasılığı taşıdığını dile getirdi. Karatay, kamunun yaşlılara yönelik refah hizmetlerini aile,

piyasa ve sivil topluma bırakmaması gerektiğini savundu. Kamunun sosyal politika geliştirirken, özel ihtiyaç gruplarına odaklanan politikalar oluşturmasına ve bu bağlamda yaşlılığı da homojen bir kategori olarak kabul etmemesi gerektiğine dikkat çekti.

Türkiye’de Yaşlı Bakımı

Taner Artan

Taner Artan konuşmasında özellikle yaşlı istismarı ve ihmali konusuna odaklandı. Yüksek lisans tezi için yaptığı araştırmada, akli dengesi yerinde olan yaşlıların yüzde 25’inin en az bir kez fiziksel istismara maruz kaldığını belirten Artan, sağlık ve emniyet görevlilerinin bu istismara müdahale etmekte yetersiz kaldıklarına vurgu yaptı. Konuşmacı özellikle son dönemde yaşlıların sokakta kalmalarının medyada yer bulmaya başladığını belirtti.

Yaşlılara yönelik istismarın bu denli büyük boyutlarda olmasına yaptığı vurgunun yanı sıra, Artan sosyal hizmetlerin yalnızca bu gruba yönelik planlanmasının eksik olacağını vurguladı. Taner Artan Türkiye’de sekiz yüz bine yakın yaşlının huzurevine ihtiyaç duymasına rağmen, yalnızca yirmi bin yatak kapasitesi olmasını eleştirdi. Konuşmacı bu kısıtlı kapasitenin yaşlıların bir grubunu içerirken, büyük bir grubu da kapsam dışında tutmasının vatandaşlık temelinde eşitlik ile bağdaşmayacağını söyledi. Huzurevi eksikliğinin özel sektör tarafından giderilmesinin mümkün olmadığına işaret eden konuşmacı, yerel yönetimlerin bu alanda sorumluluk üstlenmesi gerektiğini dile getirdi. Artan konuşmasını şu önerilerle tamamladı:

- Yaşlılara yönelik hukuki destek mekanizmaları geliştirilmeli.
- Yaşlılara hizmet veren kurumlararası koordinasyon sağlanmalı.
- Huzurevleri kurulurken fizibilite çalışması yapılmalı.
- Geriatri alanında uzmanlaşma özendirilmeli.
- Huzurevlerinde yaşlıların tek kişilik odalarda kalması sağlanmalı.

Türkiye’de Yaşlı Yoksulluğu

Prof. Dr. Sibel Kalaycıoğlu

Prof. Dr. Sibel Kalaycıoğlu konuşmasında yaşlılık ve yoksulluğun kesişme noktalarına odaklandı. Konuşmacı yaşlılık ve yoksulluk ilişkisinin nicel ve nitel olmak üzere iki şekilde

incelenebileceğini belirtti. Kalaycıoğlu nicel yaklaşımın yaşlıların istihdamı, gelir durumu, hane içi gelir paylaşımı, yaşlıların mülkiyet durumları, sınıfsal pozisyonları, sağlık durumları ve demografik özelliklerini anlatabileceğini söyledi. Türkiye’de Yaşlıların Yaşam Aranjanmaları araştırmasını gerçekleştiren konuşmacı, nitel yöntemlerin ise toplumun yaşlılık algısı, yaşlıların yaşam aranjanmaları, aile ve yaşlı ilişkisi, kamu görevlilerinin yaşlılara yaklaşımları ve yaşlıların iyilik hali gibi alanları incelemek için yararlı olduklarını dile getirdi.

Kalaycıoğlu Türkiye İstatistik Kurumu’nun niceliksel yaklaşımla gerçekleştirdiği araştırmalarda Türkiye’deki yaşlıların çoğunlukla kırsal alanda ikamet eden, düşük eğitimli, düşük gelirlili ve daha çok kadınlardan oluşan bir grup olduğunu belirtti. Konuşmacı özellikle Türkiye’de atmış yaş üstü kadın yaşlılar arasında yoksulluğun yüzde 90’lara ulaştığına dikkat çekti. Kalaycıoğlu enformelleşen istihdam piyasası ile artan yaşlı nüfusun yakın gelecekte emekliliğe erişimde sıkıntı yaşayacaklarını sözlerine ekledi.

Türkiye’de yaşlılık ve yoksulluk ilişkisine nitel yaklaşımların genellikle gözardı edildiğine dikkat çeken konuşmacı, nitel yaklaşımlarla bu ilişkinin yalnızca iktisadi bir bölüşüm sorunu yaratmadığını vurguladı. Bu bağlamda, aile ile yaşlının ilişkisine dikkat çeken Kalaycıoğlu, kamu tarafından sağlanan kurum bakımı alternatiflerinin yetersizliği durumunda ailenin bazı zamanlarda yaşlıyı daha kırılgan ve yoksun kılabileceğini dile getirdi. Konuşmacı özellikle Güney Avrupa gibi gelişme düzeyi düşük ülkelerde yaşlı yoksulluğunun daha görünür olmasına rağmen, yaşlılara yönelik kamu hizmetlerinin kısıtlılığının aileyi ön plana çıkardığını altını çizdi. Ailenin her zaman yaşlı için destekleyici bir ortam sağlamadığına ek olarak, Kalaycıoğlu aile bakımının kadınları ev içerisinde ücretsiz emek olarak tuttuğunu belirtti. Prof. Dr. Sibel Kalaycıoğlu, aileye dayalı bir bakım politikasını yaşlılara birey olarak yaklaşmaması dolayısıyla kabul edilemez bulduğunu dile getirdi. Modern toplumun toplumsal sorumluluk alan bir toplum olduğuna işaret eden konuşmacı, sözlerini kamuyu eşitlikçi ve özgürlükçü bir yaşlılık politikası oluşturmaya çağırarak bitirdi.

Uzmanların Görüşleri

II. oturumun sonunda tartışmaya uzmanlar aşağıdaki katkılarda bulunmuşlardır:

- Yaşlılara verilen nakdi kamu yardımının yaşlıların aile içerisindeki statüsünü yükselttiğine vurgu yapıldı.
- 2022 maaşlarının asgari ücret düzeyine yükseltilmesi gerektiği dile getirildi.

- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarından yardım alacak kişilere, vakıfların mütevelli heyetlerinin karar vermesinin hak temelli sosyal yardım yaklaşımıyla bağdaşmadığı dile getirildi.
- Sosyal yardım ve sosyal hizmetlerin birbirlerini tamamlayıcı kamu hizmetleri olarak düşünülmesi ve bu yaklaşımla kurumsal yapının oluşturulması gerektiği vurgulandı.
- Sendikaların yaşlıların sorunlarını seslendirmesinin önemli olduğu belirtildi.
- Sosyal devlet mekanizmalarının ihtiyacı olanın başvurmasına gerek kalmadan işletilmesi gerektiğinin altı çizildi.
- Yaşlıların sağlığa erişimlerindeki bürokratik süreçlerin kolaylaştırılmasına dikkat çekildi.
- Vatandaşların tümüne yönelik önleyici sağlık programlarının geliştirilmesi durumunda, yaşlılıkta sağlık problemlerinin azaltılabileceğine işaret edildi.
- Yaşlıların gündelik yaşamlarını kolaylaştıracak teknolojik aletlerin yaygınlaştırılması önerildi.
- Yaşlılığın bir çöküş süreci olarak değil, kazanım ve kayıpların birarada yaşandığı bir dönem olduğuna ve yaşlılığa karşı önyargıların toplumsal düzeyde kırılması gerektiğine değinildi.
- Yaşlıların ruhsal iyilik durumlarını destekleyecek psikolojik destek mekanizmalarının oluşturulmasına dikkat çekildi.
- Sokakta kalan yaşlıların geçici süre ile barınabileceği merkezlerin acilen kurulması gerektiği vurgulandı.

Tartışma: Türkiye’de Yaşlı Nüfusun Sosyo-Ekonomik Durumu

Türkiye’de Demografik Dönüşüm: Yaşlanan bir Toplumun Karşı Karşıya Olduğu Sorunlar Üzerine Birlikte Düşünmek konferansının son oturumunda tüm katılımcılara söz hakkı tanınmıştır. Katılımcıların Türkiye’de yaşlı nüfusun sosyo-ekonomik durumuna dair yaptıkları durum tespiti ve siyasa önerileri aşağıda özetlenmiştir:

- Sosyal politika alanında kamusal hizmetlerin özel sektöre taşere edilmesinin kamu kaynaklarınının daha etkin kullanımını beraberinde getirmediği tespitinde bulunuldu.
- Yaşlılara yönelik sosyal hizmet politikalarının geliştirilmesi gerektiği vurgulandı.
- İstihdama yönelik politikaların tamamen gözardı edilmemesinin altı çizildi. Fakat sosyal politikaların da yalnızca ekonomi politikalarına indirgenemeyeceği belirtildi.
- Yaşlılık üzerine katılımcı toplantıların düzenlenmesi ve bu toplantılarla bir yasa taslağı hazırlanması önerisinde bulunuldu.
- Özel huzurevleri için vergi desteğinde bulunulabileceği söylendi.
- Türkiye’de bakım sigortasının devreye sokulması gerektiği belirtildi.
- Sosyal koruma ve sosyal güvenlik sistemleri arasında koordinasyon kurulmasının önemi vurgulandı.
- Özel huzurevlerinin devlet denetimi sıkılaştırılması gerektiğinin altı çizildi.
- Kurum bakımında yaşamlarını sürdüren yaşlıların özel hayatlarının korunmasına yönelik önemlerin alınması önerildi.